

Simone Weil i els miratges del progrés

JORDI PIGEM

Filòsof i escriptor

«**S**abem, mitjançant la intel·ligència, que el que la intel·ligència no copsa és més real que el que copsa», llegim a *La gravetat i la gràcia*, l'obra clau que recull el pensament de Simone Weil, apareguda enguany a Fragmenta en l'acurada edició catalana de Pau Matheu. Efectivament, la raó és imprescindible per tot de coses pràctiques, però no té gaire res a dir davant del que és realment important en la nostra existència: saber viure i saber morir; trobar el teu lloc en el món; preservar i conrear la justícia, la bellesa i la veritat; esquivar les seduccions del poder. El sentit de qualsevol espiritualitat genuïna és aprofundir en l'experiència d'això «més real» que, ens diu Weil, «la intel·ligència no copsa».

Quelcom ben semblant ens diuen companys de llengua i sensibilitat de Simone Weil com Saint-Exupéry («l'essencial és invisible als ulls») i Blaise

Pascal («el cor té les seves raons, que la raó no coneix gens»). L'ull de la raó pot esbrinar amb precisió, però no hi veu mai gaire lluny ni percep el que és essencial o més real. Per això cal el que de vegades s'ha anomenat «ull de l'esperit». Però som en un món en què l'ull de la raó creix desproporcionadament i obtura l'ull de l'esperit. Això causa aberracions òptiques, de les quals es deriven altres aberracions —ètiques, estètiques i cognitives.

Simone Weil, jove de mirada extraordinàriament lluminosa i penetrant, que llegia Plató directament en grec (deia que «res no supera Plató») i la Bhagavad Gita en sànscrit, va deixar enrere, com és sabut, l'espiritualitat jueva dels seus avantpassats per orientar-se cap a una espiritualitat cristiana de fondària mística. Menys sabut és que també va deixar enrere la utopia urbana del París de la seva infantesa i dels seus estudis per ressonar, amb intensitat gairebé mítica,

amb la civilització occitana, germana bessona (i durant segles indistingible) de la catalana. En una de les versions d'«En què consisteix la inspiració occitana» (dins *El geni d'Oc*, recull de textos de Simone Weil escrits a Occitània al principi de la Segona Guerra Mundial, amb pròleg i traducció de Jordi Quingles) escriu: «Hi va haver una civilització romànica, i va ser incomparable. Diversos països en formaren part, però sabem que en molts aspectes el país d'Oc en va ser el centre. [...] La civilització grega i la civilització romànica són les úniques que varen rebre una part prou pura del que és etern per poder ser autènticament fonts d'inspiració.» I afegeix que la civilització occitana, «tan prematurament assassinada», resulta «indispensable» per retrobar el camí del món occidental.

Segurament Weil no era prou conscient que alguna cosa d'aquell món ha perviscut a Catalunya, quan

hi va venir al principi de la Guerra Civil. Però els seus ideals revolucionaris marxistes i anarquistes no li impedien ser molt crítica amb les utopies modernes —especialment amb les de caire tecnològic. A *La gravetat i la gràcia* escriu que «els tres monstres de la civilització actual» són els «dinners» (ara més poderosos com a finances especulatives), el «maquinisme» (ara més conegut com a tecnologia) i l'«àlgebra» (ara més omnipresent com a digitalització i *big data*). També lamenta que «la vida dels pagesos provençals ha deixat d'assemblar-se a la dels pagesos grecs descrits per Hesíode, aproximadament des de fa cinquanta anys», al mateix temps que també es produïa la «destrucció de la ciència tal com la concebien els grecs» —de manera que «els diners i l'àlgebra han triomfat simultàniament».

Com s'escau en un món en què l'ull de la raó obtura l'ull de l'esperit, en la ciència contemporània les quantitats eclipsen les qualitats. Weil s'adona que «l'esperit, en sucumbir al pes de la quantitat, no té cap altre criteri que l'eficàcia» (és a dir, els diners, el «maquinisme» i la seva versió més actual, la tecnocràcia). Descartes i Galileu ja havien establert que només és veritablement real el que és mesurable, reduïble a quantitats. En canvi, pels grecs clàssics, el que és matemàtic o abstracte mai no s'ha de confondre amb el que es manifesta de manera concreta i encarnada en el món (una taronja mai no serà, ni ha de ser, perfectament esfèrica; si ho fos, seria antinatural). Aquí ve a tomb aquesta reflexió de Simone Weil sobre Galileu: «Prenent com a principi el moviment

lineal il·limitat, i no el moviment circular, la ciència moderna ja no podia ser un pont cap a Déu.»

L'obsessió per les quantitats i les dades ens aliena del món real, del món vivent. Per això, com ja observa amb claredat Simone Weil, «la vida moderna està abocada a la desmesura» i «ja no hi ha equilibri enlloc». Vuitanta anys abans del món d'avui, en què tenim una doble tendència (simultània i complementària) a personalitzar els robots i a robotitzar les persones, Simone Weil ja s'adona que s'entronitzen les coses, alhora que «l'home és reduït a l'estat de cosa».

LA TECNOCIÈNCIA D'AVUI SEMBLA ENEMIGA DE LA CONTEMPLACIÓ I TENDEIX A EROSIONAR LA PLENA PRESENCIA EN LES RELACIONS HUMANES

Com explica Simone Weil en un altre lloc, «els grecs, entre els quals va néixer el que anomenem la nostra ciència, la veien com sorgida d'una revelació divina i destinada a conduir l'ànima vers la contemplació». En canvi, la tecnociència d'avui sembla enemiga de la contemplació i tendeix a erosionar la plena presència en les relacions humanes. Els seus fruits més llampants (com les fantasies d'immortalitat transhumanista, la follia de l'agricultura digital, els estratagemes d'experimentació genètica

i l'extravagància dels viatges a Mart) haurien estat directament considerats pels grecs clàssics com a formes de *mania*, és a dir, de deliri.

La gravetat i la gràcia inclou un capítol sobre l'anell de Giges. Segons un mite que narra Plató a *La República*, el pastor Giges va trobar un anell que feia invisible a qui se'l posava, i emprant aquest poder va esdevenir rei. Com assenyala Plató, ningú, ni la persona de conviccions més fermes, no podria resistir-se a emprar un anell que dona invisibilitat (i anonimat) per aconseguir tota mena de finalitats egoistes. A *El Senyor dels Anells*, Tolkien crea un personatge de cor tan pur, Frodo, que resisteix la crida de l'anell durant gairebé mil pàgines. En el cas de Tolkien, l'anell que proporciona invisibilitat és clarament malèfic.

Tolkien, catòlic, també influït per Plató i, encara més, pel neoplatonisme, assenyala en una llarga carta de 1951 (que fa d'introducció a *El Silmaril·lion*) que els temes de fons de la seva creativitat són «la Caiguda, la Mortalitat i la Màquina». Assenyala que el rebuig de la mortalitat inherent a la condició humana ens porta a «la Màquina» (la qual, escriu, «està molt més intrínsecament relacionada amb la Màgia del que s'acostuma a reconèixer»). I, en la creixent substitució de les habilitats humanes per aparells tecnològics, Tolkien hi veu una «corrupta motivació de dominar: aplanar violentament el món real (“bulldozing the real world”) o constrènyer altres voluntats».

No ens allunyem de la sensibilitat de Tolkien si avui veiem l'Anell de Poder en la tecnologia cada vegada més accelerada, que promet el domini de

L'ULL DE LA RAÓ POT ESBRINAR AMB PRECISIÓ, PERÒ NO HI VEU MAI GAIRE LLUNY NI PERCEP EL QUE ÉS ESSENCIAL O MÉS REAL. PER AIXÒ CAL EL QUE S'HA ANOMENAT «ULL DE L'ESPERIT»

totes les coses, inclosa, cada cop més, la voluntat de les persones. Una de les eines per al domini de la voluntat de les persones són les dades: per exemple, la National Security Agency dels Estats Units emmagatzema, de mitjana, diverses gígues per cada persona avui viva. La invisibilitat que dona l'anell de Giges alguna cosa té a veure amb l'anonimat que fomenten les eines digitals i amb el rastreig sigilós del que fem i pensem.

Simone Weil volia «intentar aclarir d'una manera precisa la trampa que ha convertit l'home en esclau de les seves pròpies creacions». La trampa és la creença en el progrés material, que definia com «la idea atea per excel·lència». Escriu: «D'uns

quants segles ençà, havíem viscut amb la creença en el progrés. Avui dia, però, el sofriment ha gairebé arrencat aquesta idea de la nostra sensibilitat. D'aquesta manera, cap vel no impedeix reconèixer que no es fonamentava en raó.» Weil argumenta que la creença en el progrés (material i tecnològic) és incompatible amb la bona ciència i amb «la filosofia autèntica». Avui la fantasia del progrés fa aigües per moltes bandes (aquest no és el món quewwwpreviem fa vint o quaranta anys), però es manté a través dels miratges de la tecnocràcia i del transhumanisme, que, mentre malmeten la biosfera i la naturalesa humana, segueixen proment paradisos artificiosos.

La veritable infinitud i la veritable immortalitat no són altra cosa que viure plenament el present (qui les busqui en una altra banda s'endurà una decepció, advertia fa ja mil anys Sant Simeó el Nou Teòleg). «La falsa infinitud», escriu Simone Weil, és «l'infern mateix». O més clar encara: «Una ciència que no ens apropa a Déu no val res. Però si ens hi apropa malament, és a dir, a un Déu imaginari, és pitjor.» (I recordem que Simone Weil, oberta a tota tradició espiritual genuïna, d'Occident o d'Orient, no té un concepte inflexible de Déu.)

Les actuals fantasies de progrés són enemigues d'allò «més real» que la intel·ligència racional no copsa, però que sí que copsen l'ànima i el cor. —